

Medföljer Falu-Kuriren, April 1910.

Dagbof

öfver en

Reja

igenom de, under

Stora Kopparbergs

Höfdingedöme

lydande

Län och Dalarne

år 1757

af

Abr. Abrah:son Hülphers.

Wästerås, Tryckt hos Joh. Laur. Gornn på des förlag.
1763.

Kongl. Maj:ts
och
Swea Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,
Riddare och Commendeur af Kongl. Maj:ts
Orden,
Högwälborne Friherre,
**Herr FREDRIC
FRIESENDORFF,**
Nådige Herre!

Eder Excellence förblifwer med wälsignesse i åtanke inom Westmanlands gränser, såsom deß fordna Styresman; tillåt derföre mig, som, ifrån yngre åren, fått ånjuta Eder Excellences höga ynneft, at til en åminnelse deraf, bepryda deßa bladen med Eder Excellences höga namn.

Min med hela allmänhetens önskan är, at Förshnen tåktes förlänga Eder Excellences dagar til högsta ålders mått, under en säll lefnad, til Fäderneslandets förmån och Westman-lännin-gars glädje. Ibland hvilka, med djupaste wördnad framhärdat

Eder Excellences

Aller-ödmjukaste Tjenare
Abrah. Abr:son Hülphers.

Resan til Dalarne.

1757 JUNII 21

Westerås, Höfdinge- och Biskop-Säte i Westmanland, samt den af ålder, handel, Bergslags-rörelse och många förändringar namnkunnige Upstad, lemnades i dag, tillika med Mälarens täcka stränder. (a)

(a) Om Westmanland, deß Städer, Häradet och Sofnar, utgaf Herl Directeur Olof Grau Beskrifning 1754.

Westerås, den 25 ibland Städerne, under 59 gr. 37 m. pol. högd, har förut blifwit kallad Wester-Aros, anlagd wid Swart-åns utfall i Mälaren, är mycket gammal, men förmenes vara tillöfad i 10 Seculo; har sedermera undengådt många öden. Efter 1714 års brand är den med wackra Trä- och Sten-hus upbyggd. Deß åldrige Dom-Kyrka innehåller 153 alnars längd och 61 alnars bredd. Det präktige Torn, 164 alnar högt, som liknar en fullkommen obelisque, blef 1693 åter upbyggt, efter den store Swenske Architecten, fordom Riks-Rådet Gref Nicod. Tessins gifne dessein, hwartilf Konung CARL XI gifwit 20000 daler koppant; til Haneus förgyllning har upgådt 364 Dukater i guld. Slottet, som 1736 afbrann, är anseeligt förbättradt, och af Landshöfdingen i orten bebos. Hospitalet, på Crono-Stat, upbär, utom Hemmans-Räntor, 456 tunnor spannmål i Crono-Tionde och Stads Wrete-Afrod, till 42 fattigas underhåll. Biskops-huset är å nyo upbyggt 1733. Consistorium 1630. Gymnasium inrättadt år 1623. Boktryckeri genom Biskop Job. Rudbeck 1622; fast förut allaredar 1504 här i Staden war et Tryckeri. Här räknas 405 gårds-tomter, hwaraf ungefärligen 50 nyttjas till Trädgårdar och plantager. Åker och ängs jord, efter 1688 års mätning, är 985 ^{11/32} Tunland, men sedermera tillöfad. Inwånare besinnas 3000, Husvall 440, Mantalstrifne 1460, och Borgerffkap 300, hwartibland 30 idka handel, och 20 af dem hålla öpne bodar. Af Handtwärfare räknas här 100 Mästare, såsom: 2 Guldsmeder, 2 Målare, 1 Ten-gjutare, 1 Biltuggare, 2 Kopparslagare, 2 Gördelmakare, 2 Bol-

Nwestad.

Nwestad Crono-bruk är belägit uti Grytnäs Sockn, in wid Dal-Elfwen, som der framlöper, igenom et lågländigt och dældigt Land, och har mamn af den ofwanjöre belägne Awads-wiken, (f) hwaräst i fordna tider warit en Hammar-Smedja, och någre Sqwall-Dwarnar, Djelne-hytte boerne tillhörige. Sedan Koppar-Compagniet år 1636, under då warande Directeurer, Rits-Rådet Claes Flemming och Borgmästaren Jöns Hindrichsson, köpt denne Skatte-grund, anlades här på deß befostrnad, genom Bruks-Föreståndaren Govert Silentz ifrån Holland, et Går-makeri, som förut jemte Cronans stod i Säter. Orsaker till denne flyttning woro i synnerhet, Säterns nära belägenhet wid Fahlun, kol-brist och strömmens obehämlighet, som der ofta blef uttorkad, samt twistigheter emellan Cronans och Compagniets Betjenter om for-bönder. Hwaremot Nwestads waturike ström, omliggande större skogar, närmare belägenhet till Westerås och Stockholm, samt kringboende Allmoge, i anseende till utförslen, m. m. gjorde denne orten mera fördelagtig.

Fahlu Koppar-tillwärfning blef derföre söndrad. Cronans Rå-koppar gick till Säter, och Compagniets Går-gjordes i Nwestad, under deß egen disposition. Men sedan klagomål inkommo öfwer oriktig betalning, och $\frac{1}{2}$ Lispunds extra afbränning på Skeppundet, som Går-makeri-Föreståndaren påstod, samt derföre i Fahlu Wäg blifwit (genom Bräkare, som kopparn taxera skulle,) åtskillige afflag gjorde; fann Kongl. Regeringen för godt, at 1638 endtlediga Bergsman ifrån detta twång, emot afgift af hwart sjerde Skeppund i Tull till Cronan. Bergslagen, som förut war förbunden, at emot wist pris försälja sin koppar till Compagniet, erhöll nu deröfwer fri disposition; Men Compagniet blef föranlåtitt, emot 18000 R:daler at försälja detta Nwestad Wärd, till Fahlu Bergslag, hwilken derpå 1641 undfick Drottning CHRISTINÆ privilegium, då Bruket skulle blifwa under Fahlu Stads Jurisdiction. Derpå slöts 1642 et accord på 4 år, wed Mynt-Mästaren Marcus Kock, som i synnerhet åtog sig, at all Fahlu Rå-koppar emot 4 daler Silf:mt skeppundet Går-gjöra, at fullkomna de ännu wid Awe-

(f) Awads-wikens namn tagit af gamla Götiska ordet **Alwa**, som betyder flod. Se Ulphil. version Marc. 1: 5. Awe brukas än hos gemene man för Wärd.

stad knapt halfbygde Wärf, samt, at årligen betala Cronan 500 daler Silf:mt ströms-afrad, och till Bergslagen 10000 daler kopp:mt såsom Interesse, på deß till Brufets lösen gjorde förskott Stragt här efter ödelades och Cronans Wärf i Säter, då Mynt-Mästaren Kock utlofwade, all Cronans koppar Gåra, emot 9 daler kopp:mt skeppundet. (g)

Contractet emellan Bergslagen och Kock gif först till ända 1646; men förnyades på 15 år, till 1661, med betingande af påökning i arrende, och förbundelse, at inom samma tid upbygga 6 Koppar-Hamrar, Mynt-Machin och andre nödige Wärf-städer. Sådant blef med största slit fullbordat, de betingade Koppar-Hamrar under et tal inrättade, och kallades Nye Brufet, Norre Grufwen med stor kostnad genom hårda berget uptagen, till 600 alnar m. m. som föraalät Bergslagen, at ytterligare förlänga Contractet med Kocks Ånka och Arfwingar. Under denne arrende-tid blef Brufet åtskillige gångor för Kongl. Reductions Commission såsom regalt angiswit, hwarom 1652 och 1663 undersökning skedde; men Bergslagen blef dock derwid bibehållen, alt till 1667, då sista Contractet med Kocks Ånka war till ända, och förste reduction faststältes. Wärfet lemnades sedan till Herrar Cronströmar, på 20 års förpantning emot 82000 R:daler, stragt derefter, nemligen 1668, blef Awestad åter erkänt för Bergslagens egenoom, at, efter de 20 års förlopp, ägarena hemfalla, som äfwen 1676 confirmerades. Riks-Rådet Lorens Creutz och Riks-Ränt-Mästaren Berge Cronberg inlöste Cronströmsfe förpantningen 1669, och utlofwade på hwardera af de 20 år, at betala Fajlu Bergslag 10000 daler kopp:mt till Grufwe-arbetets fortsättande. Uti detta Interessent-skap antogs Herr Isac Cronström, och tillika såsom Directeur wid Wärfet, samt 1671 Assessor Abrah. Cronström, (h) Assessor Johan Funk, och Herr Joël Gripensstierna,

(g) Marcus Kock född i Lüttig 1585, död i Awestad 1657, gift med Elis v. Eyk. Kom i swenskt tjenst 1626, ändrade Myntet i Nuföping på egen bekostnad, affstafade Koppar-Klippingar, och slog runda i stället, befordrade koppar-handeln, flyttade Myntet till Awestad, anlade nya Fern-Bruf och åtskillige Manufactur-Wärf m. m. Govert Silentz, född i Holland, war den förste, som inrättade Går-Maferie här i Riket, ty för hans tid sändes Rå-kopparen till Lübeck at Gåras.

(h) Isac Cronström, adlad 1667, kallad förut Kock, (war Son af Mynt-Mästaren Marcus Kock) blef Mynt-Mästare i Awestad efter Fadren, sedan Directeur af Går-maferiet, Assessor i Bergs-Collegio,